

FHS UK v Praze. Posudek na bakalářskou práci

**Možnosti etiky ve filosofii Martina Heideggera
Mitsein a etika**

Vypracovala: Tamara Anne Wheeler
Vedoucí práce: Karel Novotný

Ve své bakalářské práci se studentka Tamara Wheeler dotýká problematiky, která patří k nejzajímavějším a svým způsobem nejožehavějším v rámci studia filosofie, tak jak je nabízeno na naší fakultě, neboť jde o možnost etiky, která by byla založena v Heideggerovském „spolubytí“, *Mitsein*. Etika stejně jako antropologie ostatně a další způsoby filosofické tematizace bytí člověka jsou totiž v díle Martina Heideggera považovány za poněkud překonané přístupy k tomu, co je vlastně hodno myšlení. Antropologie a etika jsou naopak na naší fakultě jedině akreditované filosofické disciplíny, takže napětí mezi Heideggerovským východiskem a koncepcí rámce, v němž se filosofie na fakultě studuje představuje zajímavý problém. Ale to jen na okraj.

Tamara Wheeler se svého úkolu zhostila výtečně. Pojednala o základních pojmech Heideggerovy filosofie s opravdovým porozuměním věci. Na pomoc si většinou bere úvody do filosofie od Miroslava Petříčka a Jana Sokola, což u naší studentky nepřekvapí, překvapí však znalost primárních Heideggerových textů a schopnost je výstižně citovat a vlastním způsobem shrnout. K této části práce, která spočívá v prezentaci Heideggerových filosofemat, nemám žádných výhrad, naopak prokazuje schopnost o těchto velmi obtížných tématech pojednat srozumitelně a přitom věcně správně. Použití anglosaské sekundární literatury nevede u ní k odmítání toho, co je pro Heideggera podstatné, tj. abych citoval místo z Heideggera, které slouží jako motto bakalářské práce: *Cílem naší otázky je však vniknout do filosofie, pozdržet se v ní a počínat si tak, jak to filosofii odpovídá, tj. „filosofovat“.*

Pokud jde o věc samu, existuje prokazatelně jeden způsob jak obhájit možnost etiky založené na *Mitsein* v rámci Heideggerova *Bytí a času*, a to je důraz na autenticitě v protikladu k lehkomyšlnosti a ledabylosti, kterou pobyt odevzdává

své bytí ze svých rukou do neurčitosti veřejného anonymátu. Tamara Wheeler shrnuje svými slovy takto:

Aby byl *Dasein* autentický, musí se hlídat, aby nepropadnul tendenci k ledabylosti. Autentický pobyt se odlišuje od každodenního tím, že je „výslovně uchopením ‚bytí sebou‘“ (159). Nerozptyluje se v neurčitém. „Jestliže pobyt výslovně svět odkryje a přiblíží si jej, jestliže se mu odemkne jeho vlastní, autentické bytí, pak se toto odkrývání ‚světa‘ a odemykání pobytu provádí vždy jako odstraňování příkrovu a zatemnění, jako prolamování přetvářek, jimiž se pobyt před sebou samým zavírá“ (160). Takto tedy může *Mitsein* být nejen ontologického rázu, ale současně i etického.

Levinasovská kritika, ke které se obrací poslední část práce, naopak poukazuje na to, že toto není možnost etiky založená na *Mitsein*, ale že místo vztahu k druhému člověku jedná se tu výslovně o to, s plnou vahou dostávat nároku na to, abych byl sám sebou. Být sám sebou, to je recept, jediný recept na autenticitu. Být eticky s sebou ale přináší ještě jiný nárok, který ten první nárok neruší, nevylučuje, ale priorita fundace, založení je obrácená. Pro Heideggera je nutné prolomit neosobní způsob bytí, být sám sebou, dostát nároku, abych byl, a pak můžu být pro druhého – tj. realizovat tu formu *Mitsein*, která „dopomáhá druhému k tomu, aby se stal ve své starosti sám sobě průhledným a *pro ni volným*“ (152) a která jediná zakládá možnost etiky (podle *Bytí a času*). I v tomto případě jde o to, aby druhý pobyt byl, tj. byl sám sebou. Nejde o to být pro druhého. Toto být pro druhého, být druhým vyvoláván v určité bytí, je naopak prvotní nárok, který podle Lévinase teprve vede k tomu, že jsem a jsem sám sebou. Dokud neodpovídám na etický nárok, který na mně vznáší druhý člověk a který je tedy neodlučitelně spojený s druhým člověkem, nejsem vpravdě člověkem, tj. nejsem sám sebou v plném, ale jen redukovaném slova smyslu. Tento rozměr kritiky Heideggera trochu v práci Tamary Wheeler postrádám.

S tím souvisí i další výhrada. Tamara Wheeler se kloní k následujícímu názoru:

Heideggerovo odmítnutí „etiky“ neznačí naprostou nemožnost etiky v bytí pobytu. Ba naopak, dá se snad říct, že samotné odemykání, odkrývání pravdy bytí je etické ve svém samotném základu.

Lévinas podle mého názoru poměrně přesvědčivě vykládá, proč není hledání pravdy bytí podle něj první filosofií, která může být základem pro etiku. Když Tamar Wheeler dochází k tomuto závěru na základě četby *Dopisu o humanismu*, je třeba připomenout následující osten Lévinasiovy kritky: bytí jako takové je nelidské, hledání pravdy bytí jako takového je proto konfrontací s něčím, co nemá konkrétní lidskou tvář. Jestliže se má pobyt řídit „příkazem, ukrytým v udílení bytí“, je to něco jiného, než když se řídí příkazem „nezabiješ“. A o to právě Lévinasovi jde od začátku formování vlastní filosofie, která je permanentním kritickým dialogem s Heideggerem.

To nemění nic na tom, že Lévinas nepochybně za mnohé vděčí právě Heideggerovi, což také přiznává tím, jaký respekt k němu jako původnímu mysliteli stále choval. Dají se proto najít i mnohé styčné body, jak na to i Tamara Wheeler upozorňuje. Jedno z pěkných míst je právě Heideggerova úvaha o tom, zda není třeba „ontologii“ doplnit „etikou“ z *Dopisu o humanismu*:

Tam, kde je myšlena bytnost člověka tak bytostně, totiž jedině z otázky po pravdě bytí, přičemž se však člověk přesto nepozvedá na centrum jsoucna, musí být probouzena touha po závazném návodu a po pravidlech, která říkají, jak má osudově žít člověk, jenž zakouší bytí z vlastní ek-sistence. Přání etiky usiluje o své uspokojení o to horlivěji, o co více se stupňuje očividná bezradnost člověka, jež je zamlčována v nezměrnosti. Tam, kde může člověk techniky, vystavený masovosti, dosáhnout vcelku ještě spolehlivé stálosti opět pouze pomocí shromažďování a pořádku svého plánování, jež je obdobné technice, musí být tomuto etickému poutu věnována veškerá starost (42).

Jak to myslí Heidegger, když tady mluví o touze po závazném návodu a po pravidlech osudového žití? Jestli to myslí vážně (a ne jako úvod k odmítnutí potřeby berliček v podobě pravidel a receptů), jestli otázka po pravdě bytí je touhou po závaznosti osudového žití, kde osud není předurčením, které udílí bytí, ale odpovídáním na nárok být dobře, na nárok dobra, pak jsou si s Lévinasem velmi blízko. Lévinasova celoživotní bytostná potřeba klást dobro mimo bytí, která tvoří páteř jeho myšlení, svědčí ale o tom, že se v této věci s Heideggerem shodnout nemohl. Možná to ale nebrání nám hledat si vlastní cestu, na které nás budou oba myslitelsky provázet.

To jsou moje poznámky na okraj tématu Lévinas a Heidegger, Lévinasova kritika Heideggera samozřejmě má své meze, což Tamara Wheeler pěkně dokládá.

Uvedené výhrady jsou podnětem k diskusi při obhajobě práce, jakožto poznámky vedoucího práce, nikoli oponenta, nemají za úkol kritizovat *ex post* vykonané dílo, jehož vzniku měly naopak dopomáhat, ale ukázat cesty, kudy by bylo možné téma dál rozvíjet. Musím říci v její prospěch a sebekriticky, že Tamaře Wheeler nezbyvalo než pracovat velmi samostatně, na konzultace bylo velmi málo času.

Protože jde o velmi dobře formálně i obsahově zvládnutou práci na těžké téma, k němuž zároveň autorka práce na důležitých místech připojuje své vlastní stanovisko, navrhuji hodnocení v pásmu jedna, ale kloním se – vzhledem ke svým výhradám obsahovým k části o Lévinasovi - spíš ke spodní hranici, tedy 43 bodů.

Karel Novotný Ph.D.

FHS UK v Praze

V Praze 10.9.2008